

BYZANTINA ΔΗΜΟΤΙΚΑ
ΚΑΙ ΣΚΩΠΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΥΡΗΚΕ ΤΗΝ ΔΑΜΑΛΙΔΑ . . .

(Γιὰ τὸν βασιλέα Μανῳκο, 600 μ. X.)

Εδρηκε τὴν δαμαλίδα ἀπαλήν καὶ τρυφεράν
καὶ ώς τὸ καινὸν ἀλεκτόριν οὕτω αὐτὴν πεπήδηκε
καὶ ἐποίησε παιδία ώς τὰ ξυλοκούκουδα,
καὶ οὐδεὶς τολμᾶ λαλῆσαι, ἀλλ' δλονυς ἐφίμωσεν.
Ἄγιέ μου, ἄγιέ μου, φοβερὲ καὶ δυνατέ,
δός αὐτῷ κατὰ κρανίου ἵνα μὴ ὑπεραίρηται,
κάγῳ σοὶ τὸν βοῦν τὸν μέγαν προσαγάγω εἰς εὐχήν.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΦΩΚΑ

(609 μ. X.)

Πάλιν στὸν καῦκον ἔπιες,
πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεκες.

Ο ΚΟΜΗΣ ΑΔΕΛΒΕΡΤΟΣ

(Γύρω στὸ 900 μ. X.)

*Αδελβέρτος κόμης κούρτης,
μακροσπάθης, γουνδοπίστης.

ΘΕΟΦΑΝΟΥ ΕΠΟΛΕΜΑ ΠΙΤΑΝ...

(Γιὰ τὴ βασίλισσα Θεοφαγώ, 970 μ.Χ.)

'Ο χαλκεὺς βαρεῖ τ' ἀμόνι καὶ βαρεῖ τοὺς γείτονας,
ὅ Σινάπης κι ὁ Τριψίδης εἰς τὴν θύραν στήκουσιν,
Θεοφανού ἐπολέμα πίταν καὶ ἡ Καλὴ τὴν ἔφαγεν.
'Οποὺ ἐφόρειν τὸ διβίκιν τώρα δέρμαν ἔβαλεν,
κι ἄν τὸν φθάσῃ ἐδῶ ὁ χειμώνας, φέρε καὶ τὴν γούναν του.
Κουκουροβουκινατόρες, φουκτοκολοτρύπατοι
εἰσὲ σέλαν μίας μούλας καυχόκτονο πομπεύουσιν.

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΤΗΣ ΤΥΡΙΝΗΣ . . .

(Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κομνηνό, 1081 μ.Χ.)

Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς
χαρῆς, Ἀλέξιε, ἐννόησες το,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρωὶ^{τὸν}
ῦπα καλῶς, γεράκιν μου.

ΑΣΠΡΗ ΞΑΝΘΗ ΠΑΝΕΜΝΟΣΤΗ

'Ασπρη ξανθή πανέμνοστη, κύρκας της ταξιδεύει,
καὶ ὑπάγει ὁ κύρκας της μακρέα, καὶ τὸ ταξίδιν μέγα.
Καὶ ἡ κόρη ἀπὸ τῆς λύπης της τοὺς μῆνας καταρᾶται :
Νὰ κῆς, Φλεβάρη, φλέγεις με, καὶ Μάρτη, ἐμάρανές με,
'Απρίλη ἀπριλοφόρητε καὶ Μὰ κατακαμένε,
τὸν κόσμο κι ἄν ἐγέμισες τ' ἀθίτσια καὶ τὰ ρόδα,
τὴν ιδικήν μου τὴν καρδιάν τοὺς πόνους καὶ τὰ δάκρυα.

ΤΟΥ ΑΡΜΟΥΡΗ

Σήμερον ἄλλος οὐρανός, σήμερον ἄλλη μέρα,
σήμερον τ' ἄρχοντόπουλα θέλουν καβαλικεύσει·
μόνον τοῦ κύρῳ Ἀρμούρῃ δινόδεν οὐδὲν καβαλικεύει.

Καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίν 'ζ τὴν μάνα του ὑπαγαίνει:
«Νὰ πιχαρῆς τὰ ἀδέλφια μου, *(μάνα, ἃς καβαλικεύσω)*,
νὰ ἴδῃς καὶ τὸν πατέρα μου, μάνα, ἃς καβαλικεύσω».

Καὶ τότε πάλι ἡ μάνα του τοῦ Ἀρμούρη συντυχαίνει:
«Ἐσὺ μικρὸν καὶ ἀνέλικον, καβάλα δὲν σὲ πρέπει·
ἄμη ἀν θέλης, υἱὲ καλέ, διὰ νὰ καβαλικεύσῃς,

(εἰς τὸ ἀνώγαιον) κρέμεται κοντάριν τοῦ πατρός σου,
τὸ ἄρπαξεν δικύρης σου ἐκ τὴν Βαβυλωνίαν,

ἀπάνω κάτω δλόχρυσον, διὰ λίθου μαργαρίτου·
καὶ ἀν τὸ λυγίσης μίαν φορὰν καὶ ἀν τὸ λυγίσης δύο,
ἀν τὸ λυγίσης τρεῖς φορές, τότε ἃς καβαλικεύσῃς».

Καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίν, τὸ Μικροαρμουροπόλιν,
κλαίοντας τὴν σκάλα ἀνέβαινε, γελώντας κατεβαίνει·
προτοῦ τὸ πιάση ἐπιάνετον, προτοῦ τὸ σείση ἐσειέτον,
εἰς τὸν βραχίονα τὸ θεσεν *(κ')* ἐσείστη *(κ')* ἐλυγίστη.

Καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίν 'ζ τὴν μάνα του ὑπαγαίνει:
«Θέλεις, θέλεις, ἡ μάνα μου, διμπρός σου νὰ τὸ ἀσκήσω;»

Καὶ τότε πάλι ἡ μάνα του τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει:
«Ἄμετε, ἴδετε, οἱ ἄρχοντες, καὶ στρώσετε τὸν μαῆρον,
στρώσετε πάλιν, ἄρχοντες, τὸν μαῆρον τοῦ πατρός του,

ὅπου ἔχει χρόνους δώδεκα εἰς νερὸν σιμά οὐκ ἐπῆνεν,
ὅπου ἔχει χρόνους δώδεκα οὐδὲν καβαλικεύθη,

καὶ τρώει τὸ καρφοπέταλον, στέκει παλουκωμένον».

Ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ στρώνουν τοὺς τὸν μαῆρον·

ἔδωκεν 'ζ τοὺς βραχίονες του καὶ εὑρέθη καβαλάρης.

Ωστε νὰ εἴπῃ «έχετε ὑγείαν», ἐδιέβη τριάντα μίλια,

(καὶ) ὥστε νὰ τοῦ ἀπιλογηθοῦν, ἄλλα ἔξήντα πέντε.

5

10

15

20

25

30

Ἐκεῖ ἀνεβοκατέβαινε ἀντίπερα τοῦ Ἀφράτη,
ἀνέβη καὶ ἐκατέβη τον, πόρον οὐδὲν εὑρίσκει.
Σαρακηνὸς ἀντίπερα στέκει καὶ ἀναγελᾶ τον:
«Σαρακηνοὶ ἔχουσιν φαρία τὰ διώχνουν τοὺς ἄρεας,
τὴν φάσσαν καὶ τὴν πέρδικαν ἀπὸ πτεροῦ τὴν πάιρονυ
καὶ τὸν λαγὸν ὃς τὸ ἀνήφορον ἀπὸ δρομοῦ τὸν σῶνουν,
κρατοῦν καὶ κολακεύουν τα καὶ πάλι ἐξαπολοῦν τα
καὶ πάλιν δὲ ὅταν τοὺς φανῇ, τρέχουσιν, πιάνουσιν τα,
καὶ τὸν Ἀφράτην ποταμὸν οὐκ ἡμποροῦν περάσαι
καὶ ἐσύ μὲ τὸ παρίπιπν σου θέλεις νὰ τὸν περάσῃς;»
Τὸ νὰ τ' ἀκούσῃ ὁ νεώτερος, πολλὴν μανίαν ἐπῆρεν
πτερνιστηρίαν τὸν μαῦρον του, διὰ νὰ περάσῃ πέρα.
Ἡτον ὁ Ἀφράτης δυνατός, ἥτον καὶ βουρκωμένος,
εἶχεν καὶ κύματα βαρέα, ἥτον καὶ ἀποχυμένος.
Στριγγέαν φωνίσαν ἔσυρεν, δσην καὶ ἀν ἐδυνέτον:
«Ἐδχαριστῶ σε, Θεέ καλέ, καὶ μυριοευχαριστῶ σε·
ἐσύ μὲ ἐδῶκες τὴν ἀνδρείαν καὶ Ἀφράτης μὲ τὴν παίρνειν.»
Ἀγγελικὴ φωνὴ τοῦ ἥλθε ἐξ οὐρανοῦ ἀπάνω:
«Μπῆξε τὸ κονταράκιν σου ὃς τῆς φοινικέας τὴν ρίζαν
καὶ μπῆξε καὶ τὰ ροῦχα σου δύμπρὸς ὃς τὸ μπροστοκούρβιν,
κέντησε καὶ τὸν μαῦρον σου καὶ νὰ περάσῃς πέρα.

Πτερνιστηρίαν τὸν μαῦρον του κ' ἐπέρασέ τον πέρα.
Οὐχὶ ν' ἀφήση κἀν τὰ ροῦχα του ὁ νέος νὰ στεγνώσουν,
πτερνιστηρίαν τὸν μαῦρον του εἰς τὸν Σαρακηνὸν ὑπάγει
καὶ σφονδύλον τὸν ἔδωκε κ' ἔξεσταγόνιασέ τον:

«Εἰπέ, μωρὲ Σαρακηνέ, ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα;»
«Θεέ μου, σαλὰ ρωτήματα τά ἔχουν οἱ ἀνδρειώμενοι,
πρῶτα νὰ κροῦν τές σφονδύλες καὶ τότε νὰ ρωτοῦσιν!

Μά τὸν κύρη Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάναν,
ἐψὲς ἔξεδιαλέχθημεν κἀν ἐκατὸν χιλιάδες,
ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ, πρασινοσκούταράτοι·
ἔνι καὶ τέτοιοι ἀπὸ ἐκεινούς, οὐδὲ χιλίους φοβοῦνται,
οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσους ἀπάντησουν!»

Πτερνιστηρίαν τὸν μαῦρον του, ἀνω εἰς βουνὸν ἀνέβη·
φουσάτα εἰδε κ' ἐγνώμιασεν, ἀριφνισμὸν οὐκ εἰχαν.
Καὶ τότε πάλε τὸ παιδίν ἀνανογῆται, λέγει:

«Ἄν τοὺς πηδήσω ἀρμάτωτους, πάντα καυχᾶσθαι θέλουν,
διτι τοὺς ηόρα ἀρμάτωτους καὶ ἐπῆρα τοὺς τὴν πρόβαν». 70
Στριγγήν φωνὴν ἐλάλησεν, δσην καὶ ἀν ἐδυνέτον:
«Σαρακηνοὶ, ἀρματώνεσθε, σκυλιά, λουρικωθῆτε·
λουρικωθῆτε γλήγορα, σκυλιὰ μαγαρισμένα·
εἰς ἀπιστίαν μὴν τὸ χετεῖστι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
ὁ Ἀρμούρης, ὁ Ἀρμουρόπουλος, ὁ Ἀρέστης ὁ ἀνδρειωμένος», 75
Μά τὸν κύρη Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάνα,
δσα ἀστρη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρη
οὐτως ἐκατεπίπατιν οἱ σέλες εἰς τοὺς μαύρους·
ξτρωσαν καὶ ἐχαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλικεύουν.
Καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίν καὶ αὐτὸ καλοταρίστη·
ώραιον σπαθίτιν ἔσυρεν ἀπὸ ἀργυρὸν φηκάριν,
ἢ τὸν οὐρανὸν τὸ ἀπέταξεν, ὃς τὸ χέριν του τὸ δέχθη. 80
Πτερνιστηρίαν τὸν μαῦρον του, ἔκει κοντὰ ζυγώνει:
«Ἄπο τὸ γένος μου διαβῆ, ἀν σᾶς ἐλησμονήσω». 85
Καὶ συγκροτὰ τὸν πόλεμον καλά *(καὶ)* ἀνδρειωμένα·
τὰς ἄκρας ἄκρας ἔκοπτεν καὶ ἡ μέση ἐδαπανᾶτον.
Μά τὸν κύρη Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάναν,
ὅλη μέρα τοὺς ἔκοπτεν τὴν ἄνω ποταμίαν
καὶ ὅλη νύκτα τοὺς ἔκοπτε τὴν κάτω ποταμίαν.
«Ἐθεσεν καὶ ἀπόθεσεν τους, κανένα δὲν ἀφῆκε.

«Ἀπέζευσε δι νεώτερος νὰ τὸν βαρήση ὁ ἄρεας
καὶ ἔνα σκυλίν, Σαρακηνός, σκυλίν μαγαρισμένον,
ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλεν καὶ ἐπῆρε τον τὸν μαῦρον,
ἐπῆρε τον τὸν μαῦρον του, ἐπῆρε τὸ ραβδίν του.

Μά τὸν κύρη Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάναν, 95
σαράντα μίλια τὸν ἔδιωχνε πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν
καὶ ἄλλα σαράντα τέσσαρα πεζὸς μὲ τὰ γονάτια· 96 a
ἔκει τὸν ἐκατέφθασε εἰς τῆς Συρίας τὴν Πόρταν
καὶ ἐβγάνει τὸ σπαθίτοι του καὶ ἐπαίρνει του τὸ χέριν:
«Ἀμε, μωρὲ Σαρακηνέ, νὰ πῆς καὶ σὺ μαντάτον!»

«Ο κύρης του ἔξω ἐκάθετον, ὃς τῆς φυλακῆς τὴν πόρταν
τὸν μαῦρον του ἀνεγνώρισεν καὶ τὸ ραβδίν τοῦ υἱοῦ του,
τὸν καβαλάρη οὐδὲν θεωρεῖ καὶ πά νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ του·
βαρέα βαρέα ἀναστέναξεν καὶ ἐσείστη δι πύργος δλος.

Καὶ τότε πάλιν δὲ ἀμιράς τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει:

«Ἄμετε, Ἰδέτε, οἱ ἄρχοντες, τί ἔχει καὶ ἀναστενάζει·
ἀντὸν τὸ γιόμα του κακόν, νὰ φάγη ἐκ τὸ δικόν μου,
εἰτ' ἔν' τὸ οἰνάριν του κακόν, νὰ πίη ἐκ τὸ δικόν μου,
εἴτε βρωμεῖ *(του)* ἡ φυλακή, νὰ τὴν μοσχοκαπνίσουν,
εἴτε ἔν' βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τ' ἀλαφροκοπήσουν».

Καὶ τότε πάλε δὲ Ἀρμούρης *(μου)* τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει:
«Οὐδὲ ἔν' τὸ γιόμαν μου κακόν νὰ φάγω ἐκ τὸ δικόν του,
οὐδὲ τὸ οἰνάριν μου κακόν, νὰ πίω ἐκ τὸ δικόν του,
οὐδὲ βρωμεῖ μου ἡ φυλακή, νὰ τὴν μοσχοκαπνίσουν,
οὐδὲ ἔν' βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τ' ἀλαφροκοπήσουν:

τὸν μαῦρον μου ἀνεγνώρισα καὶ τὸ ραβδίν τοῦ υἱοῦ μου,
τὸν καβαλάρη οὐδὲν θεωρῶ καὶ ὑπά νὰ ἐβγῇ ἡ ψυχή μου». 115

Καὶ τότε πάλιν δὲ ἀμιράς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει:
«Καρτέρησον, Ἀρμούρη μου, καρτέρησον δλίγον,
νὰ δώσουν τὰ δργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
νὰ μαζωχθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ δλη ἡ Καππαδοκία
καὶ δπου καὶ ἀντὸν δινέοντας σου, πιστάγκωνα σ' τὸν φέρουν, 120
πιστάγκωνα καὶ ἔξαγκωνα δμπρός σου νὰ τὸν φέρουν.

Ἀνέμενε, δὲ Ἀρμούρης μου, ἀνέμενε ἄλλο δλίγον».

Κ' ἐδωσαν τὰ δργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
νὰ μαζωχθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ δλη ἡ Καππαδοκία·
τινάς οὐκ ἐμαζώνετον, μόνον δὲ κουτσοχέρης· 125

καὶ τότε πάλιν δὲ ἀμιράς τοῦ κουτσοχέρη ἐλάλει:

«Εἰπές, μωρὲ Σαρακηνέ, ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα;»

Καὶ τότε δὲ Σαρακηνὸς τὸν ἀμιράν ἐλάλει:

«Ἀνέμενε, δὲ αὐθέντης μου, ἀνέμενε ἄλλο δλίγον,
νὰ φέρουν φῶς τὰ δμμάτια μου καὶ ἡ ψυχή μου ἀέρα, 130

νὰ μαζωχθῇ τὸ αἴμαν μου εἰς τὸ καλόν μου χέριν
καὶ τότε νὰ σ' ἀφηγηθῶ τὸ ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα.

Μά τὴν ἀλήθειαν, ἄρχοντες, ἀστοχα σᾶς τὸ λέγω:

«Οψὲς ἔξεδιαλέχθημεν κάνειαν χιλιάδες,
ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοί, πρασινοσκούταράτοι· 135

ἥσαν καὶ τέτοιοι ἀπὸ ἐκεινούς, οὐδὲ χιλίους φοβοῦνται,
οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ δσους ἀπαντήσουν!

Μικρὸν παιδίν ἐφάνηκεν ἀπάνου εἰς ἄγριον ὅρος·

στριγγέαν φωνίτσαν ἔσυρεν, δσην καὶ ἀν ἐδυνέτον:

«Σαρακηνοί, ἀρματώνεσθε, σκυλιά, λουρικωθῆτε· 140

εἰς ἀπιστίαν μὴν τὸ χετε δτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,

ὁ Ἀρμούρης, δὲ Ἀρμουρόπουλος, τ' Ἀρμούρη δινός, Ἀρέστης».

Μά τὸν κύρῳ Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάναν,

ὅσα ἀστρη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρη 145

οὔτως ἐκατεπίπτασιν οἱ σέλες εἰς τοὺς μαύρους·

ἔστρωσαν καὶ ἐχαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλικεύουν.

Καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίν, καὶ τότε δὲ Ἀρμουροπούλης, 147

ώραιον σπαθίτσιν ἔσυρεν ἀπὸ ἀργυρὸν φηκάριν· 149

τὸν οὐρανὸν τὸ ἀπέταξεν, τὸ χέριν του τὸ ἐδέχθη. 150

Πτερνιστηρίαν τὸν μαῦρον του, ἐκεὶ κοντά ζυγώνει:

«Ἄπο τὸ γένος μου διαβδ, ἀν σᾶς ἐλησμονήσω».

Τάς ἄκρας ἄκρας ἔκοπτε κ' ἡ μέση ἐδαπανᾶτον.

Μά τὸν κύρῳ Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάναν,

δλη μέρα μᾶς ἔκοπτεν τὴν ἄνω ποταμίαν· 155

καὶ δλη νύκτα μᾶς ἔκοπτεν τὴν κάτω ποταμίαν·

θετεν καὶ ἀποθέσεν μας, κανένα οὐδὲν ἀφήνει

καὶ ἐπέζευσεν δὲ νεώτερος διὰ νὰ τὸν δώσῃ δὲ ἀέρας.

Καὶ ἐγὼ ὡς καλὸς καὶ φρόνιμος ἐγκρύμματα τὸν βάνω,

ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλα καὶ ἐπῆρα του τὸν μαῦρον· 160

ἐπῆρα του τὸν μαῦρον του, ἐπῆρα τὸ ραβδίν του. 160a

Μά τὸν κύρῳ Ἡλιον τὸν γλυκύν, μά τὴν γλυκέαν του μάναν,

σαράντα μῆλα μὲ δδωχνεν πεζδς μὲ τὰ γονάτια

καὶ ἄλλα σαράντα τέσσαρα πεζδς μὲ τὸ λουρίκιν·

ἐδδ κοντά μὲ ἔφθασεν, εἰς τῆς Συρίας τὴν Πόρταν

καὶ σύρει τὸ σπαθίτσιν του καὶ ἐπάρινε μου τὸ χέριν: 161

«Ἀμε, μωρὲ Σαρακηνέ, νὰ εἰπῆς καὶ ἐσδ μαντάτονι.

Καὶ τότε πάλιν δὲ ἀμιράς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει:

«Καλά είναι αὐτά, δὲ Ἀρμούρης μου, τὰ κάμνει δινός σου;»

Καὶ τότε πάλι δὲ Ἀρμούρης μου δραΐον χαρτίτσιν γράφει· 170

μὲ τὸ πουλίν τὸ ἀπέστειλεν, τὸ ωραιον χελιδονάκι:

«Εἰπε τῆς σκύλας τὸν υἱόν, τῆς ἀνομίας τὸ τέκνον·

δπου εὑρῆ Σαρακηνόν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,

μὴ λάχη εἰς τὰς χεῖρας του καὶ ἐλεημοσύνη οὐκ ἔχει».

Καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίν ώραῖον χαρτίσιν γράφει·
μὲ τὸ πουλίν τὸ ἀπέστειλεν, τὸ ώραῖον χελιδονάκιν:
«Εἰπέτε τὸν αὐθέντη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην,
ἔως οὗ βλέπω τὰ δσπίτια μας διπλομανταλωμένα,
ἔως οὗ βλέπω τὴν μάναν μου τὰ μαῆρα φορεμένην
καὶ βλέπω καὶ τὰ ἀδέλφια μου τὰ μαῆρα φορεμένα,
ὅπου εὐρῶ Σαρακηνὸν τὸ αἷμα του νὰ πίνω.

175

Καὶ ἂν μὲ παραμανίσουσιν, εἰς τὴν Συρίαν νὰ πέσω,
τὰ στενορύμια τῆς Συρίας κεφάλια νὰ γεμίσω,
τὰ ξηρορούάκια τῆς Συρίας αἷμα νὰ τὰ γεμίσω». 180

Τὸ νὰ τὸ ἀκούσῃ ὁ ἀμιράς, πολλὰ τὸν ἐφοβήθη.

Καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμιράς τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει:
«Ἄμετε, ἄμετε, οἱ ἄρχοντες, βγάλετε τὸν Ἀρμούρην
καὶ ἄμετε τὸν εἰς τὸ λουτρόν, διὰ νὰ λουστῇ, ν' ἀλλάξῃ·
στὸ γιόμαν (μου) τὸν φέρετε, νὰ φάγη μετ' ἔμένα».

185

Ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἐβγάνουν τὸν Ἀρμούρην,
βγάνουν τὸν ἐκ τὰ σίδερα καὶ ἐκ τὰ βαρέα χερόψια. 190

Εἰς τὸ λουτρὸν τὸν διέβησαν καὶ ἐλούστη καὶ ἀλλάσσει,
ζ τὸν ἀμιράν τὸν διέβησαν κ' ἐγεύθη μετ' ἐκεῖνον.

Καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμιράς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει:

«Ἄμε, ἄμε, ὁ Ἀρμούρης μου, ἄμε εἰς τὰ γονικά σου,
καὶ παίδευε καὶ τὸ παιδίν, γαμπρὸν τὸν θέλω πάρειν,
οὐδὲ εἰς τὴν ἀνιψίαν μου, οὐδὲ εἰς τὴν ἐξαδέλφην,
μόνον ζ τὴν θυγατέραν μου, τὴν ἔχω φῶς καὶ δύματια».

195

Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ

Κουρσεύουν οί Σαρακηνοί, κουρσεύουν οί Ἀραβίτες,
κουρσεύουν τόν Ἀνδρόνικον καί παίρνουν τήν καλήν του
ἐγγαστρωμένη ἐννιά μηνῶν, τῆς ὥρας νά γεννήσῃ.
Στήν φυλακήν τό γέννησε, στά σίδερα τό θρέφει·
5 ή μάνα του τό τάγιζε ψιχούδια μέ τό γάλα,
ή ἀμίρισσα τό τάγιζε ψιχούδια μέ τό μέλι.
‘Η μάνα του τοῦ ἔλεγε: «Ἄνιέ μου, τ’ Ἀνδρονίκου»,
ή ἀμίρισσα τοῦ ἔλεγε: «Ἄνιέ μου, τ’ ἀμιρᾶ μου!»
Χρονίος ἐπιάσε τό σπαθί, καί διέτης τό κοντάρι
10 κι ὅταν ἐπάτησε τούς τρεῖς, κρατιέται παλληκάρι.
‘Ἐβγήκε, ἐδιαλαλήθηκε, κανένα δέν φοβᾶται,
μήτε τόν Πέτρον τόν Φωκάν, μήτε τόν Νικηφόρον,
μήτε τόν Πετροτράχηλον, τόν τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.
[Κι ἂν εἶναι δίκιος πόλεμος, μήτε τόν Κωνσταντίνον.]
15 Ἐτράβηξεν τόν μαῦρον του, πηδᾶ, καβαλικεύει,
φτερνιστηριάν τοῦ χάρισε, στόν κάμπον κατεβαίνει·
κ’ εὑρίσκει τούς Σαρακηνούς, δικίμιν <κ’> ἐπηδοῦσαν:
«Δικίμιν πού πῆδατε σεῖς πηδοῦν το κ’ οί γυναικες,
οχι γυναικες ἄτροφες, μόνον ἐγγαστρωμένες·
20 οί μαῦροι σας είναι ἐννιά, κ’ ἔνας δικός μου δέκα·
δέστε κ’ ἐξαγκωνιάστε με τρεῖς δίπλες τ’ ἀλυσίδι·
[ράψετε τά ματάκια μου τρεῖς δίπλες τό ραφίδι]
βάρτε κ’ εἰς τές μασχάλες μου τρικάνταρον μολύβι,
και βάρτε κ’ εἰς τά πόδια μου δυό σιδερένιες κλάπες,
25 διά νά ιδήτε πῶς πηδοῦν Ρωμαῖοι παλληκάριω.
Δένουν κ’ ἐξαγκωνιάζουν τον τρεῖς δίπλες τ’ ἀλυσίδι,
βάλλουν κ’ εἰς τές μασχάλες του τρικάνταρον μολύβι

καὶ βάλλουν κ’ εἰς τά πόδια του δυό σιδερένιες κλάπες.
‘Αφοῦ τοῦ τά ἐκάμασι, Σαρακηνοί λαλοῦν του:
30 «Ἄ θρέ μωρόν κι ἀνήλικον, ἔπαρ’, τήν λευτεριάν σου!»
[Κρανοίγει τά ματάκια του, ἔκοψεν τό ραφίδι,
τινάσσει τά χεράκια του κ’ ἔκοψε τ’ ἀλυσίδι,
ἔσεισε τές μασχάλες του κ’ ἔπεσε τό μολύβι,
και δυό πηδήματα ἔκαμε κ’ ἐβγήκασιν οἱ κλάπες]
35 κι ἀπό τούς μαύρους τούς ἐννιά εύρεθη στὸν δικόν του
φτερνιστηριάν τοῦ χάρισε, πάνω εἰς βουνὸν ἔβγαίνει.
‘Η μάνα του τόν ἔλεγεν ἀπό τό παραθύρι:
«Υἱέ μου, ἀν πᾶς στόν κύρη σου, στάσου νά σου συντύχω·
δλες οἱ τέντες κόκκινες, και τοῦ κυροῦ σου μαύρη·
40 κι ἂν δέν σου ἀμόσουν τρεῖς φορές, μή γείρης νά πεζεύσης».
Κι ὡσάν τοῦ εἶπεν ἔκαμε κι ὡσάν τοῦ παραγγέλλει:
δλες οἱ τέντες κόκκινες και τοῦ κυροῦ του μαύρη
και τρεῖς γύρους τῆς ἔδωκεν και πόρταν δέν εύρηκεν
και μ’ ἔνα κλότσον δυνατόν ἔξω τον κ’ ἔσω εύρεθη.
45 ‘Ἀνδρόνικος πού τόν θωρεῖ βγαίνει και χαιρετᾶ τον:
νά κατεβῆ τόν προσκαλεῖ, ρωτᾶ, ξαναρωτᾶ τον:
«Ἄ θρέ μωρόν κι ἀνήλικον, πόθεν ἔν’ ἡ γενιά σου;
και πόθεν ἔν’ ἡ ρίζα σου και τά γεννητικά σου;»
«Ἄν δέν μοῦ ἀμόσης τρεῖς φορές, δέν γέρνω νά πεζεύσω».·
50 «Ἄν πιάσω τό σπαθάκι μου, καλά θέλω σου ἀμόσω».·
«Ἄν πιάστης τό σπαθάκι σου, ἔχω κ’ ἐγώ δικόν μου».·
«Ἄν πιάσω τό κοντάρι μου, καλά θέλω σου ἀμόσω».·
«Ἄν πιάστης τό κοντάρι σου, ἔχω κ’ ἐγώ δικόν μου».·
55 «Μά τό σπαθί πού ζώνομαι και πάγω δύπρός και πίσω,
εἰς τήν καρδιάν μου νά μπηχθῇ, ἂν σέ κακοδοικήσω».·
‘Ἀκρόγειρεν κ’ ἐπέζευσεν ἀπό τόν μαῦρον κάτω·
τότε καταρωτῆσαν τον πόθεν ἔν’ ἡ γενιά του
και πόθεν ἔν’ ἡ ρίζα του και τά γεννητικά του.
Κι αὐτός ἀπολογήθηκεν πού τήν ἀρχήν και λέγει:
60 «Κουρσεύουν οί Σαρακηνοί, κουρσεύουν οί Ἀραβίτες,
κουρσεύουν τόν Ἀνδρόνικον και παίρνουν τήν καλήν του
ἐγγαστρωμένη ἐννιά μηνῶν, τῆς ὥρας νά γεννήσῃ.
Στήν φυλακήν τό γέννησε, στά σίδερα τό θρέφει·
ή μάνα του τό τάγιζε ψιχούδια μέ τό γάλα,
65 ή ἀμίρισσα τό τάγιζε ψιχούδια μέ τό μέλι.

- ‘Η μάνα του τοῦ ἔλεγε: «Ἄντε μου, τ’ Ἀνδρονίκου»,
 ἢ ἀμίρισσα τοῦ ἔλεγε: «Ἄντε μου, τ’ ἀμιρᾶ μου!»
 Χρονιός ἐπιάσε τό σπαθί, καὶ διέτης τό κοντάρι,
 κι ὅταν ἐπάτησε τούς τρεῖς, κρατιέται παλληκάρι.
- 70 Ἐβγῆκε, ἐδιαλαλήθηκε, κανένα δέν φοβᾶται,
 μήτε τόν Πέτρον τόν Φωκάν, μήτε τόν Νικηφόρον,
 μήτε τόν Πετροτράχηλον, τόν τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.
 [Κι ἂν εἶναι δίκιος πόλεμος, μήτε τόν Κωνσταντίνον.]
 Ἐτράβηξεν τόν μαῦρον του, πηδᾶ, καβαλικεύει,
- 75 φτερνιστηριάν τοῦ χάρισε, στόν κάμπον κατεβαίνει·
 κ’ εὐρίσκει τούς Σαρακηνούς, δικίμιν <κ’> ἐπηδοῦσαν:
 «Δικίμιν πού πηδᾶτε σεῖς πηδοῦν το κ’ οἱ γυναικες,
 δχι γυναικες ἄτροφες, μόνον ἐγγαστρωμένες·
 οἱ μαῦροι σας εἶναι ἐννιά, κ’ ἔνας δικός μου δέκα·
- 80 δέστε κ’ ἔξαγκωνιάστε με τρεῖς δίπλες τ’ ἀλυσίδι,
 [ράψετε τά ματάκια μου τρεῖς δίπλες τό ραφίδι]
 βάρτε κ’ εἰς τές μασχάλες μου τρικάνταρον μολύβι,
 καὶ βάρτε κ’ εἰς τά πόδια μου δυό σιδερένιες κλάπες,
 διά νά ἰδῆτε πῶς πηδοῦν Ρωμαῖοι παλληκάρια».
- 85 Δένουν κ’ ἔξαγκωνιάζουν τον τρεῖς δίπλες τ’ ἀλυσίδι,
 βάλλουν κ’ εἰς τές μασχάλες του τρικάνταρον μολύβι
 καὶ βάλλουν κ’ εἰς τά πόδια του δυό σιδερένιες κλάπες.
 ‘Αφοῦ τοῦ τά ἐκάμασι, Σαρακηνοί λαλοῦν του:
 «Ἄ βρέ μωρόν κι ἀνήλικον, ἔπαρ’ τήν λευτεριάν σου!»
- 90 [Κρανοίγει τά ματάκια του, ἔκοψεν τό ραφίδι,
 τινάσσει τά χεράκια του κ’ ἔκοψε τ’ ἀλυσίδι,
 ἔσεισε τές μασχάλες του κ’ ἔπεσε τό μολύβι,
 καὶ δυό πηδήματα ἔκαμε κ’ ἐβγήκασιν οἱ κλάπες]
 κι ἀπό τούς μαύρους τούς ἐννιά εὐρέθη στόν δικόν του.
- 95 φτερνιστηριάν τοῦ χάρισε, πάνω εἰς βουνίν ἐβγαίνει.
 ‘Η μάνα του τοῦ ἔλεγεν ἀπό τό παραθύρι:
 «Υἱέ μου, ἂν πᾶς στόν κύρη σου, στάσου νά σοῦ συντύχω·
 ὅλες οἱ τέντες κόκκινες, καὶ τοῦ κυροῦ σου μαύρη·
 κι ἂν δέν σοῦ μόσουν τρεῖς φορές, μή γείρης νά πεζεύσης».
- 100 Ἀνδρόνικος πού τόν θωρεῖ, ἐλούσθη τῶν κλαμάτων
 σηκώνει τά χεράκια του καὶ τόν Θεόν δοξάζει:
 «Δοξάζω σε, γλυκέ Θεέ, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον,
 δπού μουν μονοξίφτερον κ’ ἔκαμα γιό ξιφτέρι!

89. E. Εγνατία σύνθετη
 (c. 193)

<Βασιλείου Διγενοῦς Ἀκρίτου·
λόγος πρώτος>

Ἐπαινοὶ καὶ τρόπαια κατορθωμάτων 1r
τοῦ τρισμάκαρος Ἀκρίτου Βασιλείου,
τοῦ ἀνδρειοτάτου τε γενναιοτάτου,
ἰσχὺν ἔχοντος παρὰ Θεοῦ ὡς δῶρον
5 καὶ κατατροπώσαντος πᾶσαν Συρίαν,
τὴν Βαβυλῶνα, Χαρζιανήν τε ὁλην,
Ἀρμενίαν τε καὶ τὴν Καππαδοκίαν,
τὸ Ἀμόριν τε καὶ τὸ Ἰκόνιν ἄμα,
τὸ περίφημον καὶ μέγα κάστρον ἔτι,
10 τὸ δυνατόν τε καὶ κατωχυρωμένον,
τὴν Ἀγκυραν λέγω τε καὶ πᾶσαν Σμύρνην,
καὶ τὰ παρὰ θάλασσαν καθυποτάξας.

Δηλώσω σοι γάρ τὰς αὐτοῦ πράξεις ἅρτι
ἄς εἰργάσαστο ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
15 πῶς πολεμιστὰς δυνατοὺς καὶ ἀνδρείους
κατεπτόησε καὶ πάντα τὰ θηρία,
ἔχων συνεργοῦσαν τε Θεοῦ τὴν χάριν,
καὶ Θεοτόκου τῆς ἀκαταμαχήτου
καὶ τῶν ἀγγέλων ἄμα καὶ ἀρχαγγέλων,
20 τῶν ἀθλοφόρων καὶ μεγάλων μαρτύρων,

The first book of Basil Digenis
Akritis, the Frontiersman of
Double Descent

Praises and trophies for the achievements
of the thrice-blessed Basil the Frontiersman,
the bravest and most noble,
who possessed his strength from God as a gift
5 and has overcome all Syria,
Babylon, and the whole of Charziane,
Armenia and Cappadocia,
and Amorion and Ikonion as well,
and that famed and still great fortress,
10 powerful and well-fortified,
Ankyra I mean, and all Smyrna,
and he subjugated the land by the sea.
I shall now reveal to you the deeds
which he performed in this present life,
15 how powerful and brave warriors
he terrified and all beasts,
with aid of the grace of God
and of the unconquerable Mother of God,
together with the angels and archangels,
20 and the great victorious martyrs,

1–29 These lines form a prologue written in twelve-syllable verse, in contrast to the fifteen-syllable line used throughout the rest of the poem: their authenticity has been challenged. According to Grégoire (1931a, 483), the prologue's author had not read the whole poem, since he attributes to Digenis the achievements of his father's Moslem family (see G1.50–6, 290–5, 2.75–9, 4.39–42). Pertusi (1962, 37–40), shows that the prologue was in fact constructed carelessly out of the remainder of the text. The false information also appears in the compiled text Z (at Z4153–8, a point equivalent to G7.208–10) but must have been put together for this prologue since G itself was copied long before Z was made. However, although the prologue may sound like the attempt of a monk to defend the orthodoxy of a story he has hardly read, its composition need not be far removed in date from **Digenis*, the written text that underlies both G and E (see Introduction, pp. xxiii–xxvi, lvi–lvii); the references to warrior saints are consonant with the ambience of the mid-twelfth century, when **Digenis* was probably written. The prologue is included here because this edition is an attempt to provide a readable text of manuscripts G and E, rather than to correct cases of reworking.

Θεοδώρων τε τῶν πανευδοξοτάτων,
τοῦ στρατηλάτου καὶ τοῦ τίρωνος ἄκρον,
τοῦ πολυνάθλου γενναίου Γεωργίου,
καὶ θαυματουργοῦ καὶ μάρτυρος μαρτύρων 1v
25 ἐνδοξοτάτου Δημητρίου, προστάτου
τοῦ Βασιλείου καὶ καύχημα καὶ κλέος
τοῦ νικοποιοῦ ἐν τοῖς ὑπεναντίοις
'Αγαρηνοῖς τε καὶ τοῖς Ἰσμαηλίταις,
Σκύθοις βαρβάροις τοῖς λυσσῶσιν ὡς κύνες.

30 Ἡν ἀμιρᾶς τῶν εὐγενῶν πλουσιώτατος σφόδρα
φρονήσεώς τε μέτοχος καὶ ἀνδρείας εἰς ἄκρον,
οὐ μέλας ὡς Αἰθίοπες, ἀλλὰ ξανθός, ὥρατος,
ἀνθῶν ἄρτι τὸ γένειον εὐπρεπέστατον, σγούρον.
Ἐτίχεν ὄφρύδιν πεπανὸν καθάπερ πεπλεγμένον.
35 βλέμμα γοργόν, ἐνήδονον, πλήρης ἔρωτος γέμον,
ὡς ρόδον ἔξαντειλεν ἐν μέσῳ τοῦ προσώπου·
ὡς κυπαρίσσιν ἔμνοστον τὴν ἡλικίαν ἔχων,
εἴπεν ἄν τις ἴδων αὐτὸν εἰκόνι ἐοικέναι·
σὺν τούτοις ἀκατάμαχον τὴν ἰσχὺν κεκτημένος
40 καθ' ἕκαστην ἐσχόλαζεν εἰς θηρίων πολέμους·
τόλμην πειράζων τὴν αὔτοῦ καὶ ἀνδρείαν θαυμάζων
ὡς θαῦμα πᾶσι προύκειτο τοῖς αὐτὸν καθορῶσι.
Δεινὸν δὲ πρᾶγμα πέφηνεν εἰς τοὺς νέους ἡ δόξα.
Τῷ γὰρ πλούτεϊν διεπαρθεῖς καὶ ὅγκῳ τῆς ἀνδρείας
45 στρατολογεῖν ἀπήρξατο Τούρκους καὶ Διλεμίτας,
'Αραβίτας τε ἐκλεκτοὺς καὶ πεζοὺς Τρωγλοδύτας·
εἶχε καὶ τοὺς ἀγούρους του χιλίους γουλαμίους,
ἀδνουμιάτας ἀπαντας ἐπαξίως ῥογεύσας.
ᜓ Ἐξέπνευσε ἦ πνέων θυμοῦ κατὰ τῆς Ῥωμανίας. 2r
50 τὰ μέρη δὲ καταλαβών χώρας τοῦ Ἡρακλέους
πόλεις ἡρήμωσε πολλὰς ἐρήμους καταστήσας

31 ἄκρον Kalonaros, cf. G4.798, 6.795: ἄκρος G

38 εἴπεν Chatzis, 1932, 263: εἴπερ G

45 Διλεμίτας Karolidis, 1905/6, 218: Διλεβίτας G

47 γουλαμίους Grégoire, 1931b, 482: γουλαβίους G

49 ṭ' Ἐξέπνευσε ḡ, obelised by Trapp: Ἐξέπλευσε Tsopanakis, 1960, 80 Ἐξίππευσε
Grégoire, 1942, 50

the all glorious Theodores,
both the general and the recruit,
the noble George of many labours,
and the wonder-working martyr of martyrs,
25 the most glorious Dimitrios, protector
of Basil and boast and fame
of him who achieved victory over the opposing
Agarenes and Ishmaelites,
Scythian barbarians ravening like dogs.

30 There was an emir, one of the high-born, exceedingly rich,
possessing good sense and bravery in the extreme,
not black like the Ethiopians but fair and handsome,
with a newly grown and most attractive curly beard.
35 He had well-developed eyebrows, knitted, as it were;
a swift, joyous gaze, fully brimming with passion,
radiated like a rose from the middle of his face.
In stature he was like a graceful cypress
and anyone who saw him would compare him to a picture.
As well as this he achieved unconquerable strength
40 and every day he found recreation in battles against wild beasts
and, testing his daring and displaying his bravery,
he became a wonder to all who observed him.
Fame has proved a serious matter for young men.
Exhilarated by his wealth and outstanding bravery,
45 he began to recruit Turks and Dilemites,
picked Arabs and Troglodyte infantry.
He also had his youngsters, a thousand warriors,
and he paid all the mustered forces fittingly.
He invaded Roman territory in wild fury;
50 reaching the district of the town of Herakles,
he laid waste many cities and made them desolate,

21–25 The cult of the four military saints was enhanced by their appearance on coins of the Comnenian emperors, especially John II (1118–43) and Manuel (1143–81) (Hendy, 1969).

30 ff. The phrases used in the description of the handsome young emir have parallels in the description of Digenis' future wife (G4.351, 353) and the novels of Heliodorus (7.10) and Achilles Tatius (1.4.3, 5.11.5). For elements of this introductory description common to fourteenth-century romances, see Beaton, 1989, 166–72.

48 A technical Roman/Byzantine term for mustering troops is used of an Arab warrior and his troop movements (cf. Alexiou, 1979, 115).